

TEOSESITTELY

Torstai 6.9.2018 klo 19 Konserttisali

”TERVETULOA, JAAKKO!”

SINFONIASARJA I

Kuopion kaupunginorkesteri

Jaakko Kuusisto, kapellimestari

Jukka Perko, saksofoni

Jaakko Kuusisto (1974-): *Wiima op. 27* (2008/2011)

Outi Tarkiainen (1985-): *Saivo*. Konsertto saksofonille & orkesterille (2017)

Jean Sibelius (1865-1957): *Sinfonia nro 1 e-molli op. 39* (1899)

Jaakko Kuusisto on monipuolinen muusikko, joka on yhtä kotonaan viulistina, kapellimestarina ja säveltäjänä. Lisäksi hänellä on sanottavaa. Hän on aktiivinen ja arvostettu yhteiskunnallinen keskustelija, joka uskaltaa heittäytyä julkiseen mielipiteenvaihtoon. Kuopion kaupunginorkesterin ylikapellimestarikautensa hän käynnistää tällä konsertilla.

Ensimmäisen kausikonsertin alkuun tutustutaan Jaakko Kuusistoon säveltäjänä. *Wiima op. 27* pohjautuu suurelta osin Meta4:lle sävellettyyn kvartettoon *Play III op. 21* (2008). Kuusisto havaitsi, että varsin pienillä muutoksilla suosituksen kvartetton voisi laajentaa jousiorkesterille.

Hän on säilyttänyt Wiimassa kvartettonsa solistisuuden ja rohkean virtuoosisuuden. Kaikille jousikvartetin soittimille on näyttävää tekemistä. ”Orkesteriteokseksi se on huomattavan yksilökeskeinen kappale, aika viileä puhuri siinä puhaltaa”, Kuusisto kuvailee ja toteaa samaan hengenvetoon, että teos ei ole kuvaus myrskystä luonnonilmiönä.

Uutena elementtinä alkuperäiseen kvartettoon, orkesteriversioon on lisätty kontrabasso, ”joka jyrkävöittää sointia muuttamatta kuitenkin teoksen luonnetta.” *Wiima* on dramaattinen teos. ”Sitä leimaa kuhinaefekti, myrsky, joka perustuu nopeaan sattumanvaraisten äänten soittamiseen suurella joukolla. Teoksen nimi tulee tästä efektistä.”

Jyväskylä Sinfonietta kantaesitti Wiiman vuonna 2011. Sen jälkeen myös Meta4 on ottanut teoksen ohjelmistoonsa ja soittaa sitä orkestereiden kanssa eri puolilla maailmaa. Kuopion jälkeen *Wiima* soi seuraavaksi Yhdysvalloissa.

Ohjelmansa toiseksi teokseksi Kuusisto on valinnut Outi Tarkiaisen saksofonikonserton *Saivo*. ”Outi on esteettisesti kiinnostava säveltäjä, joka liikkuu yhtä lailla klassisen konserttimusiikin kuin modernin jazzin ympäristöissä,” Kuusisto toteaa. ”Kun Saivoon vielä kiinteänä osana kuuluu improvisaatiotaustainen solisti maailman huipulta, teos kiteyttää ajatuksen, jota haluan pitää esillä: konserttimusiikin kaanonin ulkopuolelta tulevilla säveltäjillä on paikkansa sinfoniakonserttien sarjassa.”

Säveltäjä Outi Tarkiaisen musiikissa taide- ja jazzmusiikin perinteet elävät orgaanisesti rinnakkain. Vuosituhannen alussa hänen säveltuotantonsa painopiste oli jazzissa, kuluvalle vuosikymmenellä vuorostaan klassisessa musiikissa. Hänen teosluettelossaan on useita vokaaliteoksia, mikä kertoo hänen erityisestä kiinnostuksestaan ihmisääntä kohtaan. Sibelius-Akatemiasta musiikin maisteriksi

2010 valmistunut Tarkiainen opiskeli sävellystä Eero Hämeenniemen ja Veli-Matti Puumalan johdolla. Hän on täydentänyt opintojaan mm. Lontoon Guildhall School of Musicissa ja Miamin yliopistossa.

Saksofonitaiteilija Jukka Perko ja Outi Tarkiainen ovat pitkäaikaiset yhteistyökumppanit. Vuonna 2017 kantaesitetyn konserton työstäminen käynnistyi n. kuusi vuotta sitten. "Jukka on valtavan karismaattinen ja läpeensä musikaalinen solisti. Halusin tehdä konserton, jossa hänen persoonansa pääsee valloilleen."

Säveltäjän ja solistin välinen yhteistyö on vuorovaikutteista ja dialogista. "Jukan idea oli ottaa mukaan live-elektroniikka teoksen "salaiseksi mausteeksi", Tarkiainen kertoo. "Elektroniikka toimii hienovaraisesti, eikä sitä välttämättä edes huomaa. Musiikki kuulostaa akustiselta, elektroniikka luo tilan tuntua."

Solistinsa hyvin tunteva säveltäjä uskaltaa hyödyntää Perkon taitoja rohkeasti. "Saivo on hengitysteknisesti vaativa. Siinä on paljon pitkiä, hiljaa ja korkealta soitettavia ääniä, joiden toteuttaminen sopraanosaksofonilla laadukkaasti on haastavaa", Perko toteaa. Jazz-ammattilaisten tietoisuuteen jo teinivuosinaan noussut Jukka Perko soittaa harvoin muuta kuin jazzia. Omaa kehitystään muusikkona hän kuvailee kaksijakoiseksi. "Toinen puoli minussa on menossa yhä voimakkaammin ja syvemmälle jazzin traditioon. Toinen puoli taas edustaa modernimpaa, sähköisiä efektejä hyödyntävää eurooppalaista perinnettä. Saivo linkittyy mukavasti tähän jälkimmäiseen puoliskoon."

Teoksestaan Tarkiainen kertoo näin: "Saivo on heijastuksista inspiraationsa saanut teos, joka maalaa muotokuvan uudenaikaisesta saksofonistista. Sana "saivo" on peräisin saamelaisten muinaisuskosta ja tarkoittaa kaksipohjaista järveä, jonka alapuolella on tuonpuoleisten olentojen asuttama maailma – kuin kuvajainen meidän maailmastamme. Sävelsin teoksen edesmenneen saamelaistaiteilijan, Nils-Aslak Valkeapään kotitalossa Yykeänperällä Pohjois-Norjassa Lyngenin vuonon rannalla, jossa ikkunoiden alla aukeava meri saattoi tyynenä päivänä heijastaa kokonaisen todellisuuden pintaansa.

Konsertto alkaa solistin yksinäisellä laululla, jonka ääriin orkesteri tarttuu ja joka sytyttelee kuin pieniä lampuja eri puolille jousistoa (osa *Kuvajaisesi*). Toisinaan solisti pysähtyy heijastustaan kuulostellen, ja tunnelma on odottava. Toinen osa (*Vedessä*) väreilee kujeilevasti, ja valon välkehtivät spektrit kuvastuvat kaikkialle. Musiikin rytmit leikkivät iloisesti ja luistavat pois juuri kun niistä on saamassa otteen. Muodossa on scherzomaisuutta.

Teoksen kolmas osa (*Tuhkassa*) on dramaattinen: toinen toistaan korkeammat tuhkapilvet jylisevät orkesterissa ja vyöryvät solistin yli voimalla, ja orkesterin välillä vetäessä henkeä huutaa solisti kuin kohtalonsa repimänä. Neljäs osa (*Heijastus*) on muodoltaan palindromimainen – sen musiikki kimaltelee salaperäisesti ja solisti liittyy siihen kuin olisi kaiku itsekin. Toisinaan kuuluu ääniä, jotka kuiskivat oudolla tavalla, ikään kuin jo toisesta maailmasta kutsuen.

Viides osa (*Halkeama*) uppoaa Saivoon, Tuonpuoleiseen. Maa ja taivas ovat kääntyneet ylösalaisin, tähdet loistavat alhaalla ja yläpuolella lainehtii vesi. Solisti vaeltaa rauhallisesti eteenpäin, puhuen kaikella tietämyksellään. Jouset leviävät kaikkeuteen ja celesta tikittää itsepintaisesti kuin ajan rajallisuudesta muistuttaen. Musiikin vääjäämättömyys virtaa kohti tuntematonta, solistin voimatta sitä enää vastustaa..."

Saksofonikonsertto *Saivo* on ehdolla tämän vuoden Pohjoismaiden neuvoston musiikkipalkinnon saajaksi.

Vuosisadan vaihteessa 1899-1900 elettiin outoja aikoja. Keski-Euroopassa oli jo hyvän aikaa puhuttu *fin de sièclestä*, vuosisadan päättymisestä. Yhteistä tuolloin vuoden vaihteeseen valmistautuneille ihmisille ja meille milleniumin kokeneille oli kollektiivinen pahan aavistus. Enteitä ja merkkejä etsittiin. Vajaat kaksikymmentä vuotta sitten Suomessa ja muualla maailmassa varauduttiin tietotekniseen katastrofiin, vuoden vaihteen pelättiin aktivoivan kaikki maailman hakkerit ja aiheuttavan globaalin kaaoksen. Sata vuotta aiemmin maailmanlopun tuloa pidettiin melko varmana kautta Skandinavian, kun ns. Bjurbölen meteoriitti putosi Suomenlahteen Porvoon kaupungin edustalla maaliskuussa 1899. Talot tutisivat Helsinkiä ja Tallinnaa myöten.

Pariisissa uuden vuoden yönä 1900 tasan klo 24.00 Aino Ackté oli levoton. Kaupungissa oli puhjennut raju ukonilma, joka sai taivaan liekehtimään. Taikauskoinen taiteilija näki siinä pahoja enteitä. Eikä aivan aiheetta. Keväällä 1899 Suomessa oli eletty levottomia aikoja. Venäjän keisarin antama helmikuun manifesti pyrki rajoittamaan Suomen suuriruhtinaskunnan autonomiaa. Oli alkanut ensimmäinen sortokausi. Kun Euroopan metropoleissa vietettiin riehakkaita juhlia uuden vuosisadan alun kunniaksi, Suomessa nostettiin kynttilöitä ikkunoille, keräännyttiin toreille veisaamaan Lutherin virttä *Jumala ompi linnamme* ja soitettiin kirkonkelloja.

Berliini oli Jean Sibeliukselle opiskeluajoilta tuttu kaupunki. Siellä hän myös aloitti ensimmäisen sinfoniansa suunnittelun keväällä 1898. Häntä oli läpi koko vuosikymmenen kiinnostanut ohjelmallinen musiikki, kuten *Kullervo*, *Lemminkäinen-sävelrunot* ja *Sanomalehdistön päivien musiikki*. Tällaisen idean sisälsi myös sinfoniaan johtanut ensimmäinen suunnitelma, jolle hän antoi nimeksi *Musikalisk Dialog* (Musiikillinen Dialogi).

Sibelius viimeisteli ensimmäistä sinfoniaansa keväällä 1899, poliittisesti räjähdysherkässä tilanteessa. Ajan ilmiöihin hän otti kantaa sävelletyillä protesteilla. Näistä *Ateenalaisten laulu* kantaesitettiin samassa konsertissa kuin ensimmäisen sinfonia, huhtikuun 26. 1899. Sinfonia sai hyvän vastaanoton, mutta laulu sai yleisön hurraamaan.

Paradoksaalisesti aikana, jolloin Venäjältä ei tullut mitään hyvää, ensimmäisen sinfonian sanottiin tuovan mieleen Tšaikovskin. "Sanovat sitä Tchaikoffsky vaikuttamaksi. Tiedän kyllä että siinä miehessä on paljon samallaista kuin minulla – mutta eihän sitä voi mitään. Das muss man sich gefallen lassen", Sibelius kirjoitti vaimolleen Ainolle heinäkuussa 1900. Kriitikoilta teos sai kiitosta. Oskar Merikanto kirjoitti: "Tahdon vaan mainita, että teos on suurin luoma, joka Sibeliuksen kynästä on lähtenyt ja samalla suuremmois in teos, mitä meidän musiikissamme on tähän asti syntynyt."

Ennen ensimmäisen sinfonian kustantamista, Sibelius teki siihen merkittävän määrän korjauksia. Ajanjakso oli hänelle erityisen vaikea perheen pienen Kirsti-tyttären kuoltua helmikuussa 1900. Korjattu versio esitettiin kansainväliselle yleisölle kesällä 1900 Robert Kajanuksen johtaman Helsingin filharmonisen seuran Keski-Euroopan kiertueella, joka päättyi Pariisin maailmannäyttelyyn. Pariisissa konsertin pääsylippuihin oli orkesterin kotimaaksi "epähuomiossa" kirjattu *Russie*, mutta kansallisessa voimain tunnossa rohjettiin painaa uudet liput ja niihin kotimaaksi *Finlande*. Ensimmäisestä sinfoniasta, jonka alku on yksi omaperäisimmistä sinfonioiden historiassa, tuli Sibeliuksen kansainvälinen läpimurtoteos. Hän oli täysin valmis uudelle vuosisadalle, joka olisi tuova valtavia mullistuksia. Melkein maailmanlopun.

Tekstit:
Hannele Eklund ja Minna Lindgren
© *Maisteriviestintää*